

Halk Sağlığı ve Hastalık Sınıflaması Terminolojisi

Prof. Dr. Bektaş TEPE

Tıbbi Terminoloji

Bölüm 8

Sağlık Kavramı

- Dünya Sağlık Örgütüne göre **sağlık**, yalnızca hastalık ve sakatlığın bulunmaması değildir.
- Sağlık; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâlini ifade eder.
- Sağlıklı olma hakkı, temel insan hakları arasında yer alır.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 56. maddesi, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını düzenler.

Sağlık Hizmeti Nedir?

- **Sağlık hizmeti**, yalnızca hastalıkların tedavi edilmesiyle sınırlı değildir.
- Sağlığı bozan etkenlerin önlenmesi, hastaların tedavisi ve kaybedilen yeteneklerin yeniden kazandırılması sağlık hizmetlerinin kapsamındadır.
- Sağlık hizmetlerinin amacı, bireylerin ve toplumun uzun ve sağlıklı yaşamasını sağlamaktır.
- Sağlık hizmetleri **koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici** olmak üzere üç ana grupta incelenir.

Koruyucu Sağlık Hizmetleri

- **Koruyucu sağlık hizmetleri**, hastalanmayı, yaralanmayı, sakatlığı ve erken ölümü önlemeyi amaçlar.
- Aşılama, erken tanı, aile planlaması ve sağlık eğitimi kişiye yönelik koruyucu hizmetlerdir.
- Sağlıklı beslenme alışkanlıklarının kazandırılması ve gıda güvenliğinin sağlanması da koruyucu hizmetler arasındadır.
- Sağlığa zarar veren fiziksel, biyolojik ve sosyal çevre koşullarının iyileştirilmesi çevreye yönelik korumadır.

Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri

- **Tedavi edici sağlık hizmetleri**, hastalık veya sakatlıkların iyileştirilmesine yönelik uygulamalardır.
- Tedavide tıbbi, cerrahi ve fizik tedavi yöntemlerinden yararlanılabilir.
- **Birinci basamak tedavi**, hastaların evde veya ayaktan değerlendirilmesi ve tedavisidir.
- **İkinci ve üçüncü basamak tedavi**, yataklı sağlık kuruluşlarında sunulan hizmetleri kapsar.

Sağlık Hizmetlerinde Basamaklar

- **Birinci basamak**, koruyucu hizmetlerin yanı sıra evde ve ayaktan tanı ve tedavinin sunulduğu düzeydir.
- Aile Sağlığı Merkezleri ve Toplum Sağlığı Merkezleri, birinci basamak kuruluşları arasındadır.
- **İkinci basamak**, devlet hastaneleri ve özel hastaneler gibi yataklı tedavi kuruluşlarını kapsar.
- **Üçüncü basamak**, belirli alanlarda geniş tanı ve tedavi olanaklarına sahip özel dal ve eğitim hastanelerini kapsar.

Rehabilitasyon Hizmetleri

- **Rehabilitasyon**, fiziksel veya ruhsal yetenekleri azalmış kişilerin bağımsız yaşamını desteklemeyi amaçlar.
- **Tıbbi rehabilitasyon**, fiziksel kayıpların mümkün olduğunca düzeltilmesine yöneliktir.
- **Sosyal veya mesleki rehabilitasyon**, kişinin yapabileceği bir işe yönlendirilmesini ve bu iş için eğitilmesini kapsar.
- Rehabilitasyonun temel hedefi, kişinin günlük yaşamına ve toplumsal yaşama yeniden katılabilmesidir.

Eşit, Sürekli ve Öncelikli Hizmet

- **Eşit hizmet**, herkesin ayırım yapılmadan sağlık hizmetlerinden adil biçimde yararlanmasıdır.
- **Sürekli hizmet**, sağlık hizmetlerinin yalnızca hastalık sırasında değil, sağlıklı dönemlerde de sunulmasıdır.
- Acil sağlık hizmetlerinde ihtiyaç önceden kestirilemediği için süreklilik önemlidir.
- **Öncelikli hizmet**, sınırlı kaynakların toplumda sık görülen, ölüme veya sakatlığa yol açan sorunlara göre planlanmasıdır.

Nüfusa Göre Örgütlenme ve Entegre Hizmet

- **Nüfusa göre örgütlenme**, sağlık kuruluşlarının hizmet verdiği bölgenin nüfusu dikkate alınarak planlanmasıdır.
- Nüfusun büyüklüğü, ihtiyaç duyulan sağlık kuruluşu ve çalışan sayısını etkiler.
- **Entegre sağlık hizmeti**, koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin birlikte yürütülmesidir.
- Bu yaklaşım, özellikle birinci basamakta çok yönlü hizmet sunulmasını amaçlar.

Kademeli Hizmet ve Sevk Zinciri

- **Kademeli hizmet**, birinci, ikinci ve üçüncü basamak kuruluşlar arasındaki görev paylaşımıdır.
- **Sevk zinciri**, hastanın gerektiğinde bir üst basamaktaki sağlık kuruluşuna yönlendirilmesidir.
- Birinci basamakta çözülemeyen sağlık sorunları, uygun ikinci veya üçüncü basamak kuruluşlara sevk edilir.
- Bu sistem, hastanelerin gereksiz hasta yükünü azaltmayı ve hizmete erişimi kolaylaştırmayı amaçlar.

Ekip, Uygun ve Katılımlı Hizmet

- **Ekip hizmeti**, farklı sağlık mesleklerinden çalışanların ortak amaç doğrultusunda birlikte çalışmasıdır.
- **Uygun hizmet**, sağlık hizmetlerinin toplumun ihtiyaçlarına, ekonomik koşullarına ve kültürel özelliklerine uyumlu olmasıdır.
- **Katılımlı hizmet**, halkın sağlık hizmetlerinin planlanması ve değerlendirilmesine katkıda bulunmasıdır.
- Toplumun hizmeti benimsemesi, sağlık çalışmalarının başarısını destekler.

Kaliteli ve Denetlenebilir Hizmet

- **Kaliteli hizmet**, sağlık hizmetiyle ilgili işlemlerin, ürünlerin ve fiziksel koşulların iyileştirilmesini amaçlar.
- Hizmetten yararlanan kişilerin memnuniyeti, kalite değerlendirmesinde dikkate alınır.
- **Denetim**, hizmetin etkili ve verimli yürütülmesini değerlendiren işlemleri kapsar.
- Denetimin amacı, eksiklikleri belirlemek ve sağlık hizmetinin geliştirilmesini sağlamaktır.

Koruma Düzeylerine Genel Bakış

- Hastalıklardan korunma, yalnızca hastalık ortaya çıkmadan önce yapılan işlemlerden oluşmaz.
- Koruyucu yaklaşım, hastalığın gelişmesini önlemeyi ve oluşan kayıpları azaltmayı da kapsar.
- Koruma düzeyleri **temel, birincil, ikincil ve üçüncül koruma** olarak dört grupta incelenir.
- Her düzey, hastalık sürecinin farklı bir aşamasına yöneliktir.

Temel Koruma

- **Temel koruma**, hastalığa yol açabilecek genel yaşam koşullarının iyileştirilmesidir.
- Sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların geliştirilmesi bu koruma düzeyinin kapsamındadır.
- Önlemler belirli bir hastaya değil, toplumun yaşam çevresine yöneliktir.
- **Sağlıklı su şebekesi kurulması**, suyla bulaşan hastalıkların önlenmesine yönelik temel koruma örneğidir.

Birincil Koruma

- **Birincil koruma**, hastalık biyolojik olarak başlamadan önce alınan önlemlerdir.
- Amaç, hastalığın ortaya çıkmasını önlemek veya daha hafif geçirilmesini sağlamaktır.
- **Aşılama, kişisel hijyen ve sağlıklı beslenme** birincil koruma örnekleridir.
- Sağlığın korunmasına yönelik eğitimler de bu düzeyde değerlendirilir.

İkincil Koruma

- **İkincil koruma**, hastalığın erken dönemde tanınması ve tedavi edilmesidir.
- Hastalık belirtileri henüz ortaya çıkmadan veya hafifken tanı konulması hedeflenir.
- Laboratuvar, radyoloji ve diğer tanı yöntemlerinden yararlanılabilir.
- Risk altındaki kişilerin **periyodik muayeneleri**, erken tanının sağlanmasına yardımcı olur.

Üçüncül Koruma

- **Üçüncül koruma**, hastalık sonucunda oluşabilecek sakatlıkların olumsuz etkilerini azaltmayı amaçlar.
- Bu düzeyde temel yaklaşım **rehabilitasyondur**.
- Kişinin kaybettiği yeteneklerin mümkün olduğunca yeniden kazandırılması hedeflenir.
- Tıbbi ve sosyal rehabilitasyon, kişinin bağımsız yaşamını ve topluma uyumunu destekler.

Halk Sağlığı Nedir?

- **Halk sağlığı**, toplumun sağlığını korumaya ve geliştirmeye yönelik örgütlü çalışmaları kapsar.
- Hastalıkların önlenmesi, yaşam süresinin uzatılması ve sağlıklı yaşam koşullarının geliştirilmesi temel amaçlardır.
- Halk sağlığı, bireyi fiziksel, biyolojik ve sosyal çevresiyle birlikte ele alır.
- Sağlık hizmetlerinin herkese eşit biçimde sunulması bu yaklaşımın temel ilkelerindendir.

Halk Sağlığı Anlayışının Özellikleri

- Sağlık hizmetleri, bireylere hem sağlıklı hem de hasta oldukları dönemlerde sunulmalıdır.
- **Koruma, tedavi ve rehabilitasyon**, halk sağlığı yaklaşımının birlikte ele aldığı hizmetlerdir.
- Hastalıkların önlenmesi, halk sağlığında öncelikli bir yere sahiptir.
- Sağlık sorunlarının izlenmesi ve hizmetlerin ekip anlayışıyla yürütülmesi önemlidir.

Hastalık ve Hastalık Etkeni

- **Hastalık**, organ veya sistemlerin yapısında ve işlevinde meydana gelen bozulmalarla ilişkilidir.
- Sağlığı olumsuz etkileyen faktörler **hastalık etkeni** olarak adlandırılır.
- Hastalık etkenleri biyolojik, kimyasal, fiziksel veya sosyal özellikte olabilir.
- Mikroorganizmalar, kurşun, gürültü ve olumsuz sosyal koşullar etken örnekleridir.

Hastalık Sınıflandırması Nedir?

- **Hastalık sınıflandırması**, hastalıkların belirli ölçütlere göre kategoriler hâlinde düzenlenmesidir.
- Hastalıklar etkilenen organ veya sisteme, nedenlerine ve oluşturdıkları değişikliklere göre sınıflandırılabilir.
- Sınıflandırma, sağlık kayıtlarının standart ve karşılaştırılabilir olmasını sağlar.
- **Nozoloji (nosology)**, hastalıkların sınıflandırılmasıyla ilgilenen bilim dalıdır.

ICD-10 Nedir?

- **ICD**, “International Classification of Diseases” ifadesinin kısaltmasıdır.
- Türkçesi **Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması**dır.
- **ICD-10**, bu sınıflandırmanın onuncu revizyonudur.
- ICD-10’da benzer hastalıklar ve sağlık durumları gruplandırılarak her birine kod verilir.

ICD-10'un Kullanım Amacı

- ICD-10, hastalık ve ölüm verilerinin standart biçimde kaydedilmesine yardımcı olur.
- Sağlık kurumları ve farklı toplumlar arasında istatistiksel karşılaştırma yapılmasını kolaylaştırır.
- Epidemiyolojik araştırmalarda hastalıkların dağılımının incelenmesini destekler.
- Hastalık kodları, sağlık hizmetlerinin planlanması ve yönetiminde de kullanılır.

ICD-10'un Dört Düzeyi

- **Birinci düzey**, hastalıkların genel başlıklar altında toplandığı bölümlerdir.
- **İkinci düzey**, bölüm içindeki ilişkili hastalıkların oluşturduğu bloklardır.
- **Üçüncü düzey**, hastalıkların üç karakterli kodlarla tanımlandığı düzeydir.
- **Dördüncü düzey**, kodun ayrıntılandırılarak hastalığın daha özel biçimde tanımlandığı düzeydir.

ICD-10 Kodlarının Okunması

- **A50–A64**, cinsel yolla bulaşan enfeksiyon hastalıklarını kapsayan bir blok örneğidir.
- **K80–K87**, safra kesesi, safra yolları ve pankreas hastalıklarına ilişkin blok örneğidir.
- **A54**, gonokok enfeksiyonunu ifade eden üç karakterli koddur.
- **A54.3** gözün gonokok enfeksiyonunu, **A54.5** ise gonokokal farenjiti tanımlar.

Epidemiyoloji Nedir?

- **Epidemiyoloji**, toplumlarda sağlıkla ilgili olayların dağılımını ve bunları etkileyen faktörleri inceler.
- Elde edilen bilgiler, sağlık sorunlarının önlenmesi ve kontrolünde kullanılır.
- Epidemiyoloji yalnızca salgınları değil; hastalık, ölüm ve sağlıkla ilişkili davranışları da araştırır.
- Sigara kullanımı, doğumlar ve çevresel etkenler epidemiyolojik inceleme konuları arasındadır.

Epidemiyolojik Üçlü

- Bir hastalığın ortaya çıkmasında **etken, konakçı ve çevre** arasındaki etkileşim önemlidir.
- **Etken**, hastalığın oluşmasında rol oynayan faktördür.
- **Konakçı**, hastalığa duyarlı kişi veya canlıdır.
- **Çevre**, etken ile konakçının karşılaşmasını ve hastalık oluşumunu etkileyen koşulları kapsar.

Epidemiyolojik Araştırma Türleri

- **Tanımlayıcı epidemiyoloji**, sağlık olaylarının kişi, yer ve zaman açısından dağılımını inceler.
- **Analitik epidemiyoloji**, hastalıklarla ilişkili olabilecek neden-sonuç ilişkilerini araştırır.
- **DeneySEL epidemiyoloji**, yapılan müdahalelerin sonuçlarını değerlendirir.
- Bu yaklaşımlar, sağlık sorunlarını tanımlamak ve çözüm geliştirmek için kullanılır.

Kişi, Yer ve Zaman Özellikleri

- **Kişi özellikleri**, yaş, cinsiyet, meslek, eğitim ve beslenme durumu gibi değişkenleri kapsar.
- **Yer özellikleri**, hastalıkların bölgeler, yerleşim alanları veya ülkeler arasındaki dağılımını gösterir.
- **Zaman özellikleri**, sağlık olaylarının gün, ay, mevsim veya yıllara göre değişimini inceler.
- Kişi, yer ve zamanın birlikte değerlendirilmesi, hastalık örüntülerinin anlaşılmasını sağlar.

Endemi ve Sporadi

- **Endemi**, bir hastalığın belirli bir bölgede sürekli olarak ve belli bir düzeyde bulunmasıdır.
- Bazı bölgelerde görülen guatr hastalığı endemiye örnek olarak verilebilir.
- **Sporadi**, hastalığın belirli bir yerde ara sıra ve tek tük olgular hâlinde görülmesidir.
- Endemi sürekliliği, sporadi ise seyrek ve dağınık olgu görülmesini ifade eder.

Epidemi ve Pandemi

- **Epidemi (salgın)**, belirli bir yerde ve zaman diliminde hastalığın beklenenden fazla görülmesidir.
- Salgın olup olmadığını değerlendirmek için önceki dönemlere ait olgu sayılarının bilinmesi gerekir.
- **Pandemi**, birden fazla ülkeyi veya geniş bir dünya bölgesini etkileyen büyük salgındır.
- Epidemi ve pandemi terimleri, hastalığın görülme düzeyi ve yayılım alanıyla ilişkilidir.

Hastalık Sıklığının Zaman İçindeki Değişimi

- **Çevrimsel değişiklik**, hastalık sıklığının belirli aralıklarla artması veya azalmasıdır.
- Yaz aylarında çocuk ishallerinin, kış aylarında üst solunum yolu enfeksiyonlarının artması örnek olarak verilir.
- **Uzun süreli değişiklik (seküler trend)**, hastalık sıklığında uzun yıllar içinde oluşan değişimi ifade eder.
- Zaman içindeki değişimlerin izlenmesi, sağlık hizmetlerinin planlanmasına yardımcı olur.

Nüfus ve Demografi

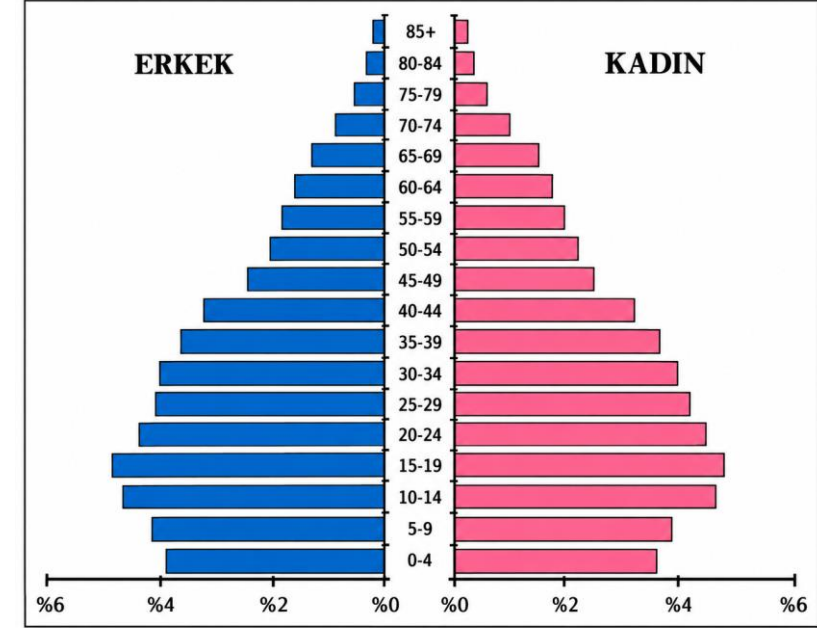
- **Nüfus**, belirli bir ülke veya bölgede yaşayan insanların tümüdür.
- **Demografi (nüfus bilimi)**, nüfusun büyüklüğünü, yapısını ve değişimini inceler.
- Nüfus bilgileri, sağlık sorunlarının değerlendirilmesi ve hizmetlerin planlanması için gereklidir.
- Türkiye’de nüfusun belirlenmesinde **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi** kullanılmaktadır.

Nüfusun Yaş Yapısı

- Bir toplumdaki **65 yaş ve üzeri nüfusun oranı**, yaş yapısını değerlendirmede kullanılabilir.
- Sınıflamaya göre bu oran %4'ün altındaysa **genç nüfus** olarak adlandırılır.
- Oranın %4–6 olması **olgun**, %7–9 olması **yaşlı nüfus** olarak belirtilir.
- %10'un üzerindeki oran ise **çok yaşlı nüfus** olarak tanımlanır.

Nüfus Piramidi

- **Nüfus piramidi**, toplumun yaş ve cinsiyete göre dağılımını gösteren grafiklerdir.
- Genellikle beşer yıllık yaş grupları kullanılır.
- Yandaki görselde grafiğin sol tarafı erkekleri, sağ tarafı kadınları temsil eder.
- Piramidin şekli; doğum, ölüm ve göç gibi nüfus olaylarından etkilenir.

Gelişmekte olan ülkelerin nüfus piramidi örneği

Yıl Ortası Nüfus

- **Yıl ortası nüfus**, epidemiyolojik hesaplamalarda sık kullanılan nüfus değeridir.
- Yıl başı ve yıl sonu nüfusunun ortalaması alınarak hesaplanabilir.
- **Yıl ortası nüfus = (Yıl başı nüfusu + Yıl sonu nüfusu) / 2**
- Hastalık, ölüm ve doğum hızlarının hesaplanmasında yıl ortası nüfustan yararlanılır.

Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Politikaları

- Nüfusun büyüklüğünü etkileyen başlıca olaylar **doğumlar, ölümler ve göçlerdir**.
- **Nüfus artış hızı** = $[(\text{Doğumlar} + \text{İçe göçler}) - (\text{Ölümler} + \text{Dışa göçler})] / \text{Yıl ortası nüfus} \times 1000$
- **Pronatalist politika**, nüfus artışını teşvik etmeye yönelik uygulamaları ifade eder.
- **Antinatalist politika**, nüfus artışını azaltmaya yönelik uygulamaları ifade eder.

Sağlık Ölçütleri Neden Kullanılır?

- **Sağlık ölçütleri**, toplumun sağlık durumunu sayısal olarak değerlendirmeyi sağlar.
- Hastalık, ölüm ve doğum olayları bu ölçütlerle incelenebilir.
- Ölçütler, farklı bölgelerin veya farklı dönemlerin karşılaştırılmasına yardımcı olur.
- Hesaplamalarda kullanılan verilerin doğru, eksiksiz ve güvenilir olması gerekir.

Oran, Orantı ve Hız

- **Oran**, iki farklı büyüklüğün birbirine bölünmesiyle elde edilir.
- **Orantı**, bir grubun sayısının içinde bulunduğu toplamın sayısına bölünmesidir.
- **Hız**, belirli bir zaman süresinde bir sağlık olayının görülme sıklığını ifade eder.
- Sağlık hızları genellikle **100, 1000 veya 100.000** gibi katsayılarla gösterilir.

Risk Grubu, Morbidite ve Mortalite

- **Risk grubu**, belirli bir hastalığa yakalanma veya sağlık olayıyla karşılaşma olasılığı yüksek kişilerden oluşur.
- **Morbidite**, hastalıkla ilgili durumu ifade eden terimdir.
- **Mortalite**, ölümle ilgili durumu ifade eder.
- **Fertilite**, doğurganlıkla ilgili değerlendirmelerde kullanılan kavramdır.

İnsidans ve İnsidans Hızı

- **İnsidans**, belirli bir yerde ve zamanda ortaya çıkan **yeni olgu sayısıdır**.
- **İnsidans hızı**, yeni olguların risk altındaki nüfusa göre sıklığını gösterir.
- **İnsidans hızı = Yeni olgu sayısı / Risk altındaki kişi sayısı $\times$ 100**
- Örneğin 10.000 risk altındaki kişide 250 yeni olgu görülürse insidans hızı %2,5 olur.

Prevalans ve Prevalans Hızı

- **Prevalans**, belirli bir hastalığın **eski ve yeni olgularının toplamıdır**.
- **Prevalans hızı**, mevcut olguların ilgili nüfusa göre sıklığını gösterir.
- **Prevalans hızı = Eski ve yeni olgu sayısı / Risk altındaki kişi sayısı $\times$ 100**
- Örneğin 3.000 kişilik grupta 300 mevcut olgu varsa prevalans hızı **%10** olur.

İnsidans ve Prevalansın Karşılaştırılması

- **İnsidans**, belirli dönemde hastalığa yeni yakalanan kişilere odaklanır.
- **Prevalans**, belirli dönemde hastalığı bulunan bütün kişileri kapsar.
- İnsidans, yeni hastalık oluşumunu değerlendirmede kullanılır.
- Prevalans, toplumdaki mevcut hastalık yükünü göstermeye yardımcı olur.

Kaba Ölüm Hızı

- **Kaba ölüm hızı**, bir toplumda bir yıl içinde meydana gelen tüm ölümleri değerlendirir.
- **Kaba ölüm hızı = Bir yıldaki toplam ölüm sayısı / Yıl ortası nüfus $\times$ 1000**
- Sonuç, bir yılda her 1000 kişiye düşen ölüm sayısını ifade eder.
- Yaş ve cinsiyet farklılıklarını tek başına göstermediği için toplum karşılaştırmalarında sınırlıdır.

Bebek Ölüm Hızı

- **Bebek ölüm hızı**, bir yaşını tamamlamadan ölen bebeklerle ilgili ölçüttür.
- **Bebek ölüm hızı = Bir yıldaki bebek ölüm sayısı / Aynı yıldaki canlı doğum sayısı $\times 1000$**
- Sonuç, her 1000 canlı doğum başına bir yaş altındaki ölüm sayısını gösterir.
- Bebek ölüm hızı, özellikle çocuk sağlığının değerlendirilmesinde önemlidir.

Anne Ölüm Hızı

- **Anne ölüm hızı**, gebelik, doğum ve lohusalık dönemindeki anne ölümlerini değerlendiren ölçüt olarak ele alınır.
- **Anne ölüm hızı = İlgili dönemdeki anne ölüm sayısı / Aynı yıldaki toplam doğum sayısı $\times$ 100.000**
- Sonuç, 100.000 doğum başına anne ölüm sayısını ifade eder.
- Bu ölçüt, toplumdaki anne sağlığı düzeyinin değerlendirilmesinde kullanılır.

Fatalite Hızı

- **Fatalite hızı**, belirli bir hastalığa yakalanan kişiler arasındaki ölüm sıklığını gösterir.
- **Olgu ölüm hızı**, fatalite hızı için kullanılan diğer addır.
- **Fatalite hızı = Hastalık nedeniyle ölen kişi sayısı / Aynı hastalığa yakalanan kişi sayısı $\times 100$**
- Sonuç, hastalığa yakalanan her 100 kişiden kaçının öldüğünü ifade eder.

Kaba Doğum Hızı

- **Kaba doğum hızı**, bir toplumda bir yılda meydana gelen canlı doğumları değerlendirir.
- **Kaba doğum hızı = Bir yıldaki canlı doğum sayısı / Yıl ortası nüfus × 1000**
- Sonuç, her 1000 kişiye düşen yıllık canlı doğum sayısını gösterir.
- Kaba doğum hızı, toplumun doğurganlık düzeyi hakkında genel bilgi sağlar.

Genel Doğurganlık Hızı

- **Genel doğurganlık hızı**, canlı doğumları doğurganlık çağındaki kadın nüfusuna göre değerlendirir.
- Doğurganlık çağı **15–49 yaş** olarak alınır.
- **Genel doğurganlık hızı = Bir yıldaki canlı doğum sayısı / 15–49 yaş kadın nüfusu × 1000**
- Sonuç, bu yaş grubundaki her 1000 kadına düşen canlı doğum sayısını gösterir.

Diğer Sağlık Göstergeleri

- **Bağışıklama hızı**, aşı hizmetlerinin değerlendirilmesinde kullanılan göstergelerden biridir.
- **Hasta sevk hızı** ve **kişi başına muayene sayısı**, sağlık hizmetlerinden yararlanmayla ilişkilidir.
- **Yatak işgal oranı**, hastane yataklarının kullanımını değerlendirmeye yardımcı olur.
- Sağlık çalışanı başına düşen nüfus ve sık görülen hastalıklar da sağlık planlamasında kullanılır.

Enfeksiyon ve Enfeksiyon Hastalığı

- **Enfeksiyon**, mikroorganizma veya parazitin konakçıda bulunması ve çoğalmasıyla ilişkili durumdur.
- Enfeksiyon her zaman belirgin hastalık bulgularına yol açmayabilir.
- **Enfeksiyon hastalığı**, enfeksiyona bağlı klinik belirtilerin ortaya çıktığı durumdur.
- Ateş, halsizlik, öksürük ve ağrı klinik bulgu örnekleridir.

Enfeksiyon Etkeni ve Enfeksiyon Zinciri

- **Enfeksiyon etkeni**, enfeksiyona neden olan mikroorganizma veya parazittir.
- **Enfeksiyon zinciri**, etkenin bir kaynaktan duyarlı kişiye ulaşmasını açıklayan modeldir.
- Zincir **enfeksiyon kaynağı, bulaşma yolu ve konakçı** olmak üzere üç halkayla ele alınır.
- Bulaşı önlemek için zincirin en az bir halkasının etkisiz hâle getirilmesi amaçlanır.

Eradikasyon, Eliminasyon ve Kontrol

- **Eradikasyon**, hastalığın etkeniyle birlikte yeryüzünden yok edilmesidir.
- **Çiçek hastalığı**, eradike edilmiş hastalığa örnek verilir.
- **Eliminasyon**, belirli bir hastalığın olgularının görülmemesinin sağlanmasıdır; etkenin dünya genelinde yok edilmesi anlamına gelmez.
- **Kontrol**, hastalığın görülme sıklığını ve hastalığa bağlı ölümleri azaltmayı amaçlar.

Enfeksiyon Kaynağı

- **Enfeksiyon kaynağı**, etkenin bulunabildiği ve başkalarına bulaşmasına aracılık edebildiği ortam veya varlıktır.
- İnsanlar ve hayvanlar enfeksiyon kaynağı olabilir.
- Toprak ve diğer çevresel ortamlar da bazı etkenler için kaynak oluşturabilir.
- Kaynağa yönelik önlemler, bulaştırıcılığın ortadan kaldırılmasını amaçlar.

Bildirim ve Tedavi

- **Bildirim**, bulaşıcı hastalık olgularının yetkili sağlık kurumlarına haber verilmesidir.
- Bildirim, hastalıkların kayda alınmasını ve gerekli önlemlerin planlanmasını sağlar.
- Kesin tanı konulan veya şüphelenilen bildirimi zorunlu hastalıklar ilgili kurumlara iletilir.
- **Erken tanı ve etkili tedavi**, hastanın enfeksiyon kaynağı olma özelliğini azaltmaya yardımcı olur.

Portör ve Portör Taraması

- **Portör**, hastalık etkenini taşıdığı hâlde hastalık belirtisi göstermeyen kişidir.
- Portörler, bazı enfeksiyon etkenlerini başkalarına bulaştırabilir.
- **Portör taraması**, belirti göstermeyen taşıyıcıların belirlenmesine yönelik incelemedir.
- Gıda işiyle uğraşan kişilerde yapılan tifo portör taraması örnek olarak verilir.

İzolasyon ve Filyasyon

- **İzolasyon**, bulaşıcı hastalığı olan kişinin bulaştırıcılık döneminde diğer kişilerden ayrılmasıdır.
- İzolasyonun amacı, etkenin sağlıklı kişilere ulaşmasını önlemektir.
- **Filyasyon**, saptanan olgunun enfeksiyonu nereden ve nasıl aldığının araştırılmasıdır.
- Filyasyon çalışmalarında olgunun temasları ve hastalığın kuluçka süresi değerlendirilir.

Doğrudan ve Dolaylı Bulaşma

- **Doğrudan bulaşma**, etkenin aracı olmadan kaynaktan duyarlı kişiye geçmesidir.
- Kaynakta doğrudan temas ve damlacıkla bulaşma bu grupta ele alınır.
- **Dolaylı bulaşma**, etkenin canlı veya cansız bir aracıyla taşınmasıdır.
- Su, besinler, eşyalar ve vektörler dolaylı bulaşmada rol oynayabilir.

Vektör Kavramı

- **Vektör**, enfeksiyon etkeninin bulaşmasında rol oynayan eklembacaklıdır.
- **Biyolojik vektörde**, etken vektörün vücudunda gelişebilir veya çoğalabilir.
- **Mekanik vektör**, etkeni vücudunun dış yüzeyinde taşıyarak bulaştırabilir.
- **Vektör kontrolü**, vektörlerin üremesini, yayılmasını ve insanlarla temasını azaltmayı amaçlar.

Bulaşma Yoluna Yönelik Önlemler

- Sağlıklı ve yeterli su sağlanması, bulaşma yoluna yönelik temel önlemlerdendir.
- **Besin sanitasyonu**, besinlerin üretimden tüketime kadar sağlığa uygun koşullarda tutulmasını kapsar.
- Atıkların uygun biçimde uzaklaştırılması ve çevre koşullarının iyileştirilmesi bulaş riskini azaltır.
- Dezenfeksiyon, sterilizasyon ve vektör kontrolü de bulaşma yoluna yönelik uygulamalardır.

Dezenfeksiyon ve Sterilizasyon

- **Dezenfeksiyon**, vücut dışındaki hastalık yapıcı mikroorganizmaların fiziksel veya kimyasal yöntemlerle etkisiz hâle getirilmesidir.
- **Sterilizasyon**, bir ortam veya malzemedeki bütün mikroorganizmaların yok edilmesini amaçlar.
- Dezenfeksiyon ve sterilizasyon aynı işlem değildir.
- Hastaya girişim sırasında kullanılan tıbbi malzemelerde sterilizasyon özellikle önemlidir.

Konakçıya Yönelik Korunma

- **Konakçıya yönelik önlemler**, kişinin enfeksiyon etkeniyle karşılaşma olasılığını azaltmayı ve savunmasını desteklemeyi amaçlar.
- **Bağışıklama**, belirli hastalıklara karşı korunma sağlamaya yöneliktir.
- Yeterli ve dengeli beslenme, vücut direncinin korunmasında önemlidir.
- Sağlık eğitimi, kişisel hijyen ve bulaşmadan korunma davranışlarının kazandırılmasını destekler.

Kemoprofilaksi ve Karantina

- **Kemoprofilaksi**, enfeksiyon riski bulunan kişilerin uygun ilaçlarla korunmasıdır.
- **Karantina**, hasta kişiyle temas etmiş veya temasından şüphelenilen kişilerin hareketlerinin belirli süreyle kısıtlanmasıdır.
- Karantina, olası hastalık gelişimi ve bulaştırmıcılığın izlenmesine yöneliktir.
- **İzolasyon hasta kişiye, karantina ise temaslı veya temasından şüphelenilen kişiye** yönelik uygulamadır.

Sürveyans Nedir?

- **Sürveyans**, bir hastalık veya sağlık durumuyla ilgili verilerin düzenli olarak toplanmasıdır.
- Toplanan veriler analiz edilir ve sonuçlar ilgili sağlık birimlerine ulaştırılır.
- Sürveyans, hastalıkların izlenmesini ve sağlık hizmetlerinin planlanmasını sağlar.
- Bulaşıcı hastalıklarla mücadelede doğru ve güvenilir kayıtlar önemlidir.

Aktif, Pasif ve Sentinel Sürveyans

- **Aktif sürveyans**, sağlık çalışanlarının olguları yerinde araştırarak veri toplamasıdır.
- **Pasif sürveyans**, sağlık kuruluşlarına başvuran kişilerden ve rutin bildirimlerden veri elde edilmesidir.
- **Sentinel sürveyans**, seçilmiş kurum veya bölgelerden belirli sağlık olaylarına ilişkin bilgi toplanmasıdır.
- Bu yöntemler, hastalıkların görülme sıklığını ve dağılımını izlemek için kullanılır.

Teşekkür ederim

Prof. Dr. Bektaş TEPE

